

Lesní ochranná služba VÚLHM Jíloviště - Strnady

ve spolupráci

s Lesnickou fakultou České zemědělské univerzity v Praze
a Českou zemědělskou společností, pobočkou při ČZU

Škodliví činitelé v lesích Česka 2001/2002

sborník referátů
z celostátního semináře s mezinárodní účastí

Praha-Suchdol, 21. 3. 2002

Sestavil: Petr Kapitola

Diskusní příspěvek

OHLASY NA NÁLEZ HOUBY *ASCOCALYX ABIETINA* V ORLICKÝCH HORÁCH

VÁCLAV NÁROVEC

Úvod

Předkládaný příspěvek navazuje na předchozí sdělení (NÁROVEC 2001), věnované okolnostem nálezu konidiového stadia houby *Ascocalyx abietina* (Lagerb.) Schläpfer-Bernhard v orlickohorských smrčínách. Zahrnuje některé doplňující informace z literatury o dosavadním rozšíření této houby na území České republiky. Záměrem je rovněž poukázat na rozsah nynějších publikačních aktivit pracovníků VÚLHM Jíloviště-Strnady, týkajících se studia dané problematiky.

Šlo o prvotní nález této houby na smrku v České republice?

Na uvedenou otázku lze odpovědět, že pravděpodobně ano! Např. vysokoškolská učebnice *Lesnická fytopatologie* (ČERNÝ 1976, s. 144–145) sice uvádí, že „je velmi pravděpodobné, že houba *Scleroderris lagerbergii* Gremmen [synonymum pro *Ascocalyx abietina*] je v ČSSR dosti rozšířena, avšak dosud byla přehlížena“, nicméně její výskyt je zde spojován především s odumíráním borovic. V této souvislosti je v učebnici citován *Příspěvek k poznání příčin kalamitního usýchání borovic v českých zemích*, publikovaný v *Lesnictví* č. 4/1961 (UROŠEVIČ, KALANDRA, ŠROT 1961). Ten zahrnuje popis mykoflóry borovic (zejména z porostů III. a IV. věkové třídy), hromadně na našem území odumírajících v letech 1959 a 1960, včetně odkazu na řídké nálezy houby *Scleroderris* Fries sp. na několika sledovaných lokalitách (Křivoklátsko, Železné hory). Ačkoliv přítomnost houby *Scleroderris lagerbergii* na uschlých či usychajících větvích borovice lesní a borovice černé byla v letech 1959 a 1960 uváděna i v zahraničních pramenech (např. DONAUBAUER 1960 ex UROŠEVIČ et al. 1961), je to právě popis mykoflóry, který může vyvolávat pochybnosti, zda se již tehdy skutečně jednalo o průkazné nálezy *Scleroderris lagerbergii* na našem území (nesouhlasí rozměry výtrusů). Druhou indicií, která podporuje domněnku, že se v roce 1960 ještě nejednalo o faktický nález této houby, je skutečnost, že spoluautor citované práce (UROŠEVIČ et al. 1961) teprve až následný nález imperfektního stadia této houby označuje za prvotní na území ČR (JANČAŘÍK et UROŠEVIČ 1973). Uskutečnil se 3. května 1972 v lesní školce Březina (LZ Nepomuk) a týkal se tříletých sazenic borovice lesní (UROŠEVIČ et JANČAŘÍK 1973).

SOUKUP a PEŠKOVÁ (2000a, 2001a) uvádějí, že plodnice houby *Ascocalyx abietina* byly později (v 80. letech minulého století) nalezeny také na kosodřevině v Krkonoších, tedy opět na borovicích. Krátkou zmínku o domnělém zjištění *Ascocalyx abietina* v Orlických horách pak uvádějí ještě VACEK et al. (2000, s. 44), když se odvolávají na ústní sdělení Ing. Miloše Duška (ÚHÚL – pobočka Hradec Králové), podle kterého měla být přítomnost této houby na smrku ztepilém zjištěna již v roce 1986. Z osobní komunikace s Ing. Milošem Duškem (ze dne 15. 2. 2002) nicméně vyplývá, že v tomto případě došlo k nepřesné interpretaci tehdy vysloveného podezření na přítomnost hub z rodu *Ophiostoma* u smrků, postižených žloutnutím jehličí a zimním vysycháním. Dále např. ZLATNÍK a HUBENÝ (2001, s. 126) datují

napadení smrkových letorostů houbou *Ascocalyx abietina* v regionu Hrubého Jeseníku obdobím let 1998/1999. Ani tato informace, publikovaná v oblastním plánu rozvoje lesů, však nemůže být potvrzena průkazným nálezem této houby, tj. doložitelným mikroskopickým rozbořem vzorníkových větví (osobní sdělení Ing. Zlatníka ze dne 8. 2. 2002). Nicméně jde o sdělení, která potenciální přítomnost houby *Ascocalyx abietina* u nás spojují se smrkem ztepilým jako s hostitelskou dřevinou (též NÁROVEC 1998, LIŠKA 1998).

Nevyplnou-li proto z hlubšího studia tuzemské odborné literatury nová fakta, která by poukazovala na předchozí zjištění přítomnosti houby *Ascocalyx abietina* na našem území (což může být velmi pravděpodobné i u nejstarších pramenů, uvážíme-li, že BRUNCHORST popsal imperfektní stadium této houby již v roce 1888, resp. 1887), pak nález prof. Hardy Pfanze (Universität Essen) ze dne 15. 6. 2000 můžeme zatím označit za prvotní zjištění konidiového stadia *Ascocalyx abietina* na smrku jako hostitelské dřeviny na našem území.

Ze kterých pramenů může lesnická praxe čerpat informace o *Ascocalyx abietina*?

Na determinaci houby *Ascocalyx abietina* v orlickohorských smrčínách se během června až srpna 2000 spolupodílela řada odborných pracovišť (Lesní ochranná služba útvaru ochrany lesa VÚLHM Jíloviště-Strnady, fytopatologická laboratoř Ústavu ochrany lesa a myslivosti LDF MZLU v Brně aj.) včetně odborníků ze zahraničí (např. z Forstliche Bundesversuchsanstalt ve Vídni). Intenzivní průzkumné práce proto již v závěru srpna 2000 dovolily zainteresovanou lesnickou veřejnost (vlastníky lesa v zájmovém regionu) informovat o nových poznatcích na odborném semináři *Lesnické hospodaření v imisní oblasti Orlických hor* (SOUKUP a PEŠKOVÁ 2000b, ŠACH et al. 2000, VACEK et al. 2000). Následně byla nejširší lesnická veřejnost se základními informacemi o *Ascocalyx abietina* a o jejím nálezu na Orlických horách seznámena prostřednictvím *Lesnické práce* (SOUKUP a PEŠKOVÁ 2000a, NÁROVEC 2001).

V roce 2001 bylo o kolonizaci letorostů smrku ztepilého i pichlavého houbou *Ascocalyx abietina* referováno pracovníky Lesní ochranné služby (LOS) na řadě regionálních i celostátních akcí. Jmenovat lze např. na tento problém cíleně zaměřený *Lesnický klubový podvečer* (8. února 2001) s přednáškou na téma *Poškození lesů v Orlických a Krušných horách*, dále celostátní seminář *Škodliví činitelé v lesích Česka 2000/2001* (SOUKUP, PEŠKOVÁ, KNÍZEK, LIŠKA 2001) či *25. setkání lesníků tří generací* (10. dubna 2001) na téma *Nebezpeční škodliví biotičtí činitelé v lesním hospodářství a zemědělství ...* s přednáškou *Současný význam houby Ascocalyx abietina a její rozšíření ve vysokohorských smrčínách* (SOUKUP 2001; v tisku). Pro provozní praxi nejdůležitější závěry studia této houby kompletují i ostatní dokumenty a materiály, vydané LOS v průběhu roku 2001. Je to zejména přílohový leták, uveřejněný v *Lesnické práci* č. 10/2001 (SOUKUP a PEŠKOVÁ 2001a), či další aktuálně publikované informace (např. JANČAŘÍK 2001). Ve *Zpravodaji ochrany lesa* z května 2001 (SOUKUP a PEŠKOVÁ 2001b, s. 50), věnovaném výskytu lesních škodlivých činitelů v roce 2000 a jejich očekávanému stavu v roce 2001, byla mimo jiné otištěna i mapa České republiky, zaznamenávající exaktně prokázaný výskyt houby *Ascocalyx abietina* na smrku během roku 2000.

Uvedený přehled domácích prací, týkajících se daného tématu, není zdaleka komplexní. V řadě prací i jiného odborného zaměření než je lesnická fytopatologie či ochrana lesa lze nacházet dílčí ohlasy na předloňský nález *Ascocalyx abietina* v Orlických horách (HRUŠKA et al. 2001, BALCAR 2001 atd.). Využitelné pro hlubší studium mohou být i některé předchozí práce, které na reálné riziko houby *Ascocalyx abietina* pro naše lesní hospodářství již v minulosti poukazovaly (JANČAŘÍK 1988, 2000; JANČAŘÍK et PROCHÁZKOVÁ 2000).

Citovaná literatura

- BALCAR, V.: Opad jehličí ze špiček větví v Jizerských horách. In: Šach, F. et al.: Podpora obnovy a restaurování lesa v antropogenně změněných a narušených biotopech (lesnické meliorace). [Výroční zpráva dílčího výzkumného projektu]. Opočno, VÚLHM – Výzkumná stanice 2001, s. I-21 – I-22.
- BRUNCHORST, J.: Ueber eine neue, verheerende Krankheit der Schwarzföhre (*Pinus austriaca* Höss). Bergens Museums Aarsberetning (Bergen 1888), 6, 1887, s. 1 – 16.
- ČERNÝ, A.: Lesnická fytopatologie. 1. Vyd. Praha, Stát. zeměděl. nakl. 1976. 347 s.
- DONAUBAUER, E.: Die Kiefertriebsterben – Kalamität 1959/60. Allg. Forstztg., 71, 1960, č. 9/10, s. 108 – 109.
- HRUŠKA, J., CIENCIALA, E., MORAVČÍK, P., NAVRÁTIL, T., HOFMEISTER, J.: Dlouhodobá acidifikace a nutriční degradace lesních půd. Limitující faktor současného lesnictví (1. část). Lesn. Práce, 80, 2001, č. 11, s. 494 – 495.
- JANČAŘÍK, V.: Choroby borovice lesní a ochrana proti nim. In: Pěstování porostů borovice lesní. Sborník referátů z celostátního symposia. Hradec Králové, 21. – 22. 6. 1988. Ed. Z. Petřík. Pardubice, Dům techniky ČSVTS 1988, s. 53 – 64.
- JANČAŘÍK, V.: Choroby lesních dřevin karanténní povahy v okolních státech a nebezpečí jejich zavlečení do lesů v ČR. In: Škodliví činitelé v lesích Česka 1999/2000. Sborník referátů z celostátního semináře. Praha – Suchdol, 22. 3. 2000. Ed. P. Kapitola. Jíloviště – Strnady, VÚLHM 2000, s. 35 – 41.
- JANČAŘÍK, V.: Ochrana lesa na přelomu tisíciletí. Otázky a problémy lesnické fytopatologie. Silva bohemica, 11, 2001, č. 12, s. 18 – 21.
- JANČAŘÍK, V., PROCHÁZKOVÁ, Z.: Aktuální poznatky v ochraně sadebního materiálu před nově se objevujícími houbovými patogeny. In: Kontrola kvality reprodukčního materiálu lesních dřevin. Sborník referátů z celostátního semináře. Opočno, 7. – 8. 3. 2000. Ed. A. Jurásek. Opočno, VÚLHM – Výzkumná stanice 2000, s. 101 – 106.
- JANČAŘÍK, V., UROŠEVIČ, B.: First record of *Brunchorstia pinea* (Karst.) v. Höhn. in a forest nursery in Czechoslovakia. Eur. J. For. Path., 3, 1973, č. 2, s. 121 – 123.
- LIŠKA, J.: Výsledky terénního šetření. [Poradenská zpráva pro SKL Rychnov nad Kněžnou]. Jíloviště-Strnady, VÚLHM 1998. 1 s.
- NÁROVEC, V.: Průběh a závěry pochůzky po hřebenu Orlických hor dne 24. října 1997. [Poradenská zpráva pro SKL Rychnov nad Kněžnou]. Opočno, VÚLHM – VS 1998. 5 s. [9 s. příl.].
- NÁROVEC, V.: K nálezu houby *Ascocalyx abietina* v Orlických horách. Lesn. Práce, 80, 2001, č. 6, s. 268 – 270.
- SOUKUP, F.: Současný význam houby *Ascocalyx abietina* a její rozšíření ve vysokohorských smrčínách. In: Nebezpeční škodliví biotičtí činitelé v lesním hospodářství a zemědělství (ze zaměřením na karanténní opatření). Sborník referátů z celostátního semináře. Kostelec nad Černými lesy, 10. 4. 2001. Ed. R. Klán. Jíloviště-Strnady, VÚLHM 2001 (v tisku).
- SOUKUP, F., PEŠKOVÁ, V.: Napadení poškozených smrků v Orlických horách houbou *Ascocalyx abietina*. Lesn. Práce, 79, 2000a, č. 10, s. 472 – 473.
- SOUKUP, F., PEŠKOVÁ, V.: Výskyt významného sekundárního škůdce – houby *Ascocalyx abietina* na smrku v Orlických horách. In: Lesnické hospodaření v imisní oblasti Orlických hor. Sborník referátů z celostátního semináře. Opočno, 31. 8. – 1. 9. 2000. Ed. M. Slodičák. Opočno, VÚLHM – Výzkumná stanice 2000b, s. 87 – 88.

- SOUKUP, F., PEŠKOVÁ, V.: *Ascocalyx abietina* (Lagerb.) Schläpfer-Bernhard (prosychání jehličnanů). Lesn. Práce, 80, 2001a, č. 10, s. příl. I – IV.
- SOUKUP, F., PEŠKOVÁ, V.: Houbové a další choroby. In: Výskyt lesních škodlivých činitelů v roce 2000 a jejich očekávaný stav v roce 2001. Zpravodaj ochrany lesa. Supplementum. Květen 2001. Ed. P. Kapitola et M. Knížek. Jíloviště-Strnady, VÚLHM 2001b, s. 45 – 56.
- SOUKUP, F., PEŠKOVÁ, V., KNÍŽEK, M., LIŠKA, J.: Biotičtí škodliví činitelé v lesích českých zemí v roce 2000. In: Škodliví činitelé v lesích Česka 2000/2001. Sborník referátů z celostátního semináře. Praha-Suchdol, 22. 3. 2001. Ed. P. Kapitola. Jíloviště-Strnady, VÚLHM 2001, s. 8 – 15.
- ŠACH, F., ČERNOHOUS, V., PODRÁZSKÝ, V.: Druhová diversita a zdravotní stav restaurovaných smrkových kultur. In: Lesnické hospodaření v imisní oblasti Orlických hor. Sborník referátů z celostátního semináře. Opočno, 31. 8. – 1. 9. 2000. Ed. M. Slodičák. Opočno, VÚLHM – Výzkumná stanice 2000, s. 81 – 86.
- UROŠEVIČ, B., JANČAŘÍK, V.: Výskyt houby *Brunchorstia pinea* (Karst.) v. Höhn. na území ČR. In: Práce VÚLHM. Svazek 44. Jíloviště-Strnady, VÚLHM 1973, s. 95 – 105.
- UROŠEVIČ, B., KALANDRA, A., ŠROT, M.: Příspěvek k poznání příčin kalamitního usýchání borovic v českých krajích. Lesnictví (Sborník ČSAZV), 7 (XXXIV), 1961, č. 4, s. 369 – 388.
- VACEK, S., HANIŠ, J., MINX, A., FIŠERA, J., PODRÁZSKÝ, V., BALCAR, V.: Vývoj poškození lesních ekosystémů Orlických hor. In: Lesnické hospodaření v imisní oblasti Orlických hor. Sborník referátů z celostátního semináře. Opočno, 31. 8. – 1. 9. 2000. Ed. M. Slodičák. Opočno, VÚLHM – Výzkumná stanice 2000, s. 39 – 64.
- ZLATNÍK, V., HUBENÝ, J.: Houbové choroby. In: Oblastní plán rozvoje lesů: přírodní lesní oblast 27 – Hrubý Jeseník. [Textová část]. Brandýs nad Labem [pobočka Olomouc], ÚHÚL 2001, s. 125 – 126.

Adresa autora:

Ing. Václav Nárovec, CSc.
Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti
Výzkumná stanice Opočno
Na Olivě 550
517 73 Opočno
e-mail: narovec@vulhmop.cz